ВОЛЬНАЯ БЕЛАРУСЬ

Цэна асобнага № 15 кап.

Умовы падпіскі на 1917 г л.								
За 1 м.	За 2 м.	За 3 м.	За 4 м.	За 5 м	За 6 м.	За 7 м.	За 8 м.	За 9 м.
1 р.	2 р.	3 р	4 р.	5 р.	6 р.	7 р.	8 р.	9 р.

Падпіска прымаяцца толькі с 1-го чысла кожнага месяца.

Перамена адрэсу—50 коп. Пры зьмені адрэса конча прыкладаць стары адрэс.

Рукапісы павінны быць чытэльна напіса ы і толькі з аднаго боку наперы. Кепска перапісаныя рукапісы ні чытацца, ні друкавацца ня будуць.

На ліставанні, перасылку рукапісаў і іншыя адказы-павінны прыкладацца маркі.

Газэта палітычная, эконамічная і літэратурная.

Год выданьня I.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: Мінск, Захараук. 18

Умовы друку абвестак:

(На IV боку газэты) за 1 радок шпальту 40 к. за 2 рад. 80 к. за кожны раз.

Асобам, шукаючым працы — 1 руб. за 3 радкі за адзін раз.

№ 25. 1917 г. Чэцьвер Выходзіць двойчы на тыдзень. 19 кастрычніка 1917 г. № 25.

Устаноучы Сойм.

Безладзе с кожным днём павялічваецца. Зараза с цэнтру, дзякуючы барбарызму сацыалістаў маскоўскага кпталту, перакінулася і у наш спакойны, ціхі край, і пагражае захлынуць сваім разгільдзяйствам лагоднасьць нашага народу. З усіх бакоў нясецца крык роспачы і жаху. Адозвы, црамовы, пагрозы і угаворы ня спыняюць нікога й нічога. Салдаты, каторых пусьцілі с фронту да дому. не зважаючы ні на вошта, сунуліся усе адразу і захапілі ўсе чыгункі. Кажуць, што такога зграмаджэньня на станцыях ня могуць уявіць сабе нават расійскія грамадзяне, каторыя набачыліся усяго па сьвеці. Салдаты пагражаюць залезнадарожным служкам пагромамі і растрэлам. Трапляецца часта, што служачыя разбегаюцца, кінуўшы усё чыста на Боскую волю...Становіска у Расіі утварылася такое, што яго ніякім чынам лічыць нормальным ня можна. А тым часам, у гэтым моры нічуванага безладзя маюць адбыцца выбары да Устаноўчага Сойму. Калі узяць яшчэ пад увагу, што насяленне саўсім ніпадгатаванае да выбароў, што усе сем месяцоў волі прайшлі у пустых лемэнтацыях на мітынгах і пагрозах «буржуям», у тых барбарскіх пагрозах, каторыя маюць скуткам зьневагу, дзікую злосьць і недаверра да ўсяго культурна-асьвечнага і грамадзкі-выхаванага,—дык трэба зазначыць, што агульнадзяржаўны Сойм, нават калі-б ён і адбыўся, нічога ня направіць і нікога ня збавіць па тэй простай прычыні, што ні будзе мець ні аўтарытэту, ні дзяржаўнае вагі.

Нікаторыя гарадэ на поўдні просяць адкласьці выбары на месяцаў колькі. Німа ведама дзеля чаго істнуе дэмакратычная Рада. Казацтва на Доні патрабуе, каб іх выдзялілі ў асобную выбарную акругу, матывуючы сваю вымогу тым, што пры цяперашніх варунках, калі казацтва распарушана па фронту, яно ні спадзяецца выявіць даладне волю свайго народу. Наш край запоўнен войскам і чужынцамі, мейсцовыя арганізацыі, дзякуючы ваеннай калатніні, адціснуты ў бок і у сацыалістычных спісках кандыдатаў у Сойм мігацяць імёны расійцаў, палякоў і нават грузінаў(!). Пры такіх умовах можна сказаць напэўна, што Беларусь не будзе правідлова прадстаўлена на Устаноўчым Соймі, і мы павінны заўважыць раней, што пастановы Сойму ні здаволяць беларускіх патрэб, а праз тое для нас, маючых права на ўласнае самаадзначэньне, яны ні павінны быць устаноўчымі. Мы, дамагаючыся палітычна-тэрыторыяльнае аўтаноміі Беларусі, ня можам добрахвотна скарыцца і прызнаць волю загадчыкаў маскоўскага імпэрыялізму, як-бы яны ні харашыліся чырвоным сьцягам сацыялізму.

Мы, беларускія сацыалісты, як шчырыя і верныя служкі свайго народу, павінны напружыць усе свае сілы і далажыць усіх заходаў, каб вытлумачыць працоўнай беднаце свайго краю, што яна глыбока памыліцца, калі даверыцца абецанкам наводных людзей, усіх тых сваекпталтных сацыалістаў, ў каторых там айчына, дзе тлуста жывецца. Абецанка—цацанка і толькі аднаму дурню радасьць. Мы павінны цьвёрда памятаць нізабытныя словы Бэбэля, каторы сказаў, што ён перш за усё сын свае бацькаўшчыны, а потым—сацыяліста, і памятаючы гэта, несьці сьвятло нацыянальнай сьвядомасьці у сёлы, вёскі, мястэчкі,—пад чорную стрэху селяніна, у цёмны куток пралетарыя. Мы павінны зрабіць гэта, мы павінны усьведаміць іх, што наша збаўеньне—у нацыянальным адраджэньні, ў адбудаваньні жыцьця свайго на грунці ўласнага, нацыянальнага істненьня. Ніхто нашых патрэб не развяжыць і не мае права развяжаць, апрач нас самых. Нашым устаноўчым Соймам павінна быць наша Беларуская Краёвая Рада. Тым мы выкажам думкі свае, выллем боль сэрца свайго і паломім да шчэнту тыя праклятыя ёрмы нацыянальнай няволі, што векамі трымалі нас у зьдзеку, пакуці і паняверцы, выцягваючы з нас жылы нашы. Там, на сваім Устаноўчым Соймі, вольна загамоніць Беларусь на цэлы белы сьвет,—развяжыць свае справы, апрацуе плян будаўніцтва, уложэ статут свайго нізалежнага нацыянальнага істненьня і вынясе яго дзеля ўзаемнае ухвалы на Устаноўчы Сойм усіх народаў дзяржавы Расійскай.

Я. Л—к.

Беларусь і Літва.

(Эканамічны нарыс).

Беларусь і Літва складаюцца: з Міншчыны, Магілёўшчыны, Вітэбшчыны, Віленшчыны, Гродзеншчыны і Ковеншчыны. Да гэтага-ж району можна прылучыць і прылеглыя да яго часткі Смоленшчыны, Чарнігаўшчыны і Валыншчыны. Беларусь і Літва разлегліся па верхаўʻю і сярэдняму цячэнню Нёмна, Днепру і З.-Дзьвіны. Залезныя дарогі і мноства водных шляхаў даюць магчымасьць з вялікаю карысьцяй эксплуатаваць лясныя і іншыя натуральныя багатствы краю. Край гэты ў огуле роўны, не мае высокіх гораў і з паўночнага боку перасечаны Урала-балтыйскай, а з паўднёвага--Урала-карпацкай нагорнасьцю, каторыя робяць вадараздзел. Грунт тут супесчаны і сугліністы, многа дрыгвяных, балотных мейсц, каторыя пры пэўных затратах можна абярнуць у багатыя, культурныя садыбы. Гэта магчыма і зусім аплаціцца толькі пры шырокум меліоратыўнум крэдзіту. У Магілёўшчыны і Вітэбшчыны пераважае дзернова-падзолісты грунт, каторы пры дрэнажу і іншых палепшэннях стаў-бы самым ўдзячным для земляроба. Найлепшыя кавалкі ураджайнага суглінковага грунту лежаць у Ковеншчыні, а так-жа сама у Навагрудзкум і Слуцкум паветах на Міншчыні. У Вітэбшчыні, потым паміж Вільняй і Дзвінскам, Новаалександраўскум павеці Ковеншчыны, раскінута шмат вазёрынч. У адном Лепяльскум павеці на Вітэбшчыні налічаюць да 900 вазёр. Пры правідловым рыбацтві гэтыя водныя абшары могуць прыносіць вялікія здабыткі [зыск]. Населення у гэтум краю каля 12-і мільёнаў; абшару—267 тыс. кв. вёрст, т. е. крошку больш за Англію і удвойчы больш за Эўрапэйскую Турцыю. Беларусы складаюць тут 63,8%, літоўцаў—16%, жыдоў—14,9%, палякоў—5,6%, іншых народнасьцяў 0,7%. Беларуска-літоўскі край главным чынам земляробскі,—хлебаробства есьць аснова добрабыту краю. Найбольш густое населенне [каля 2.000 чалавек на 1 кв. мілю] у Ковеншчыні, у паўночнай часьці Валыншчыны, каля Мінску, Навагрудку, Слуцку,—наагул там, дзе зямля лепшая. Радзейшае населенне у Вітэбшчыні [падзол] і Магілёўшчыні (пяскі)—каля 1500 чалавек на 1 кв. мілю; у Міншчыні [балота] каля 1000 чалав. на 1 кв. мілю—самае рэдкае.

За хібнасьцю фабрычнай прамысловасьці і ні натта высокай земляробскай культуры, лішка рабочых рук эмігрыруе ужо каля 30 год у Амэрыку. Заработкі там у 10 раз большыя, як на мейсцы. Сцісла жывучы у Амэрыцы, эмігранты, зарабіўшы грошай, варачаюцца на родзіну—беларусы і літоўцы да зямлі, а жыды—да промысласьці і гандлю. Амэрыка мае значны уплыў на эканамічнае жыцьцё краю. Адтуль ідуць грошы на земляробства. На падрахунак штодыднёўкі «Наша Ніва» [№ 3 і 4 за 1911 г.] амэрыканскага капіталу лежала у захаваўчых (сберегат.) касах каля 30 мільёнаў руб. у 1908 г. Праз адзін банк у г. Слуцку прыслана з Амэрыкі у 1908 г. 150 тысяч рублёў. У г. Радашковічы на Віленшчыні у 1910 г. прыслана почтаю з Амэрыкі каля 29 тыс. рублёў. Колькі народу выезджае да Амэрыкі, трудна падлічыць, бо большасьць ня бярэ заграначных пашпартоў і зарэгістрыраваць іх нельга. Па асобным падрахункам эмігрыруе у Амэрыку каля 7% населення іншых мейсцовасьцяў; наагул, жыве там каля поўмільёна чалавек з Беларусі і Літвы. З Вітэбшчыні сяляне ідуць на заработкі у Петраград, Рыгу, Мітаву, Маскву. За апошнія часы пачалося невялікае перасяленне у Сібір.

Беларуска-Літоўскі край можна раздзяліць на паўднёвы Палескі район,—меняй культурны, і паўночную часьць, з гусьцейшым населеннем, дзе і тэхніка земляробства стаіць вышэй. Аб агульнай заможнасьці населення можна рахаваць, ведома, толькі у параўнаванні з іншымі краямі дзяржавы. За нашым краем, напрыклад, ня лічыцца ніякіх прадавольчых нядоімак. Хаця край можа і недаедае, але і ня галадае, тагды як такая, напрыклад, чорназемная губэнія, як Варонежская, мае 12 мільёнаў руб. прадавольчае недоімкі, Самарская—29 мільёнаў рублёў. Беларусы і літоўцы працавітыя і здольныя хлебаробы, і земляробства стаіць тут вышэй, як у Вялікаросіі. Скутачнасьці [прадуктаўнасьці] земляробства шмат дапамагае становішча краю поблізку прамысловага захаду, блізкасьць граніцы, роўны, амаль што морскі клімат, многа вадзяных шляхаў, досыць чугунак і натта добра арганізованы жыдамі гандаль да самых маленькіх, нізначных яго частак. За апошнія 4—5 год, напрыклад, толькі у адной Мінскай губэрні заведзяна каля 200 новых штодыднёвых кірмашоў на самых маленькіх мястэчках. На гэтых кірмашоў адбываецца рухавы гандаль усімі здабыткамі вёскі. Мноства лясоў гэтак сама шмат дапамагае краю, даючы значны заработак населенню па іх эксплуатацыі, і ўласьнікам маёнткаў магчымасьць лёгка яго рэалізаваць. Беларусы маюць нават прыказку: «пакуль мае лес, датуль і пан». Лесу на Беларусі каля 8-і мільёнаў дзесяцін. Лес плытамі гонюць па Нёмну у Гэрманію, у Тыльзіт, па З.-Дзьвіне—у Рыгу, а там ён складаецца у віціны ды дастаўляецца заграніцу; па Днепру плыты гоняць у стэпны безлесны край на поўдзень. Да гэтых водных шляхаў плытэ прыганяюцца па малым рэчкам, па іх прытокам. Лес сякуць ўзіму, ды вывозіцца на бераг, або «рум», дзе складаецца і ляжыць да вясны. На прадвесьня яго скідаюць з берагу у воду ды гоняць плытамі, або ўразсыпную, «шаросью», як кажуць,—да большае рэчкі. Там плытнікі «шарось» запыняюць, робяць плыты ды гоняць да мейсца прызначэння. Пэўных падрахункаў аб гандлю лесам німа. Афіцыальныя падрахункі рабіліся кепска і ня істнуе пэўных данных. Па гэрманскім рахункам, па Нёмну толькі на Тыльзіцкі рынак дастаўлено у 1907 г. на 36.132.000 марак лесу. Затым, апошнім часам пабольшылася дастаўка лесу чугункаю дзеля таго, што рэчкі, за хібнасьцю добрага рэчнага дагляду, кепска дапасованы да сплаву і часта робяцца ніспадзеваныя страты ў дарозі. А гандаль лесам на Беларусі мае шмат, нідахватаў і гэта выклікае дарэмныя страты. Важнейшыя нідахваты гэтага дзела: лес купляюць «на вока», німа добрых знаўцаў леснога тавару, ня умеюць камбінаваць апрацоўку матэрыялу так, каб нічога дарэмна ня трацілася; сплаўныя рэчкі ні даглядаюцца і кепска дапасованы да сплаву; права уласьнікаў берагоў ні нормованы; плыты зьбіваюцца ні залезнымі, а дзеравяннымі цьвікамі; кепска перабіраецца лес на мейсцы, што навелічвае потым страты на 60 кап. на 1 кб. мэтр; увесь лес, прыгнаты у Тыльзіт павінен распрадацца у 4-5 месяцоў. З гэтага карыстаюць нямецкія купцы і дыктуюць умовы гандлю нашым гандляром. Зьяўляецца пільная патрэба зрабіць на сваёй тэрыторыі рэчную гавань і злучыць Нёман з Віндавай пратокаю [канавам], мець свае увойсьце ў Балтыйскае мора. Дзе хто уважае, што каб павялічыць цэны на лес і урэгуляваць наагул гандаль лесам, дык трэба зьменьшыць на 1/3 парубку лесу на 1—2 годы, як зрабіла гэта Швэцыя. У апошнія часы пачалі абрабляць лес на лесапілавальных заводах; лік іх ўсё расьце. У Вільні працуе 15 заводаў, у Коўні—5, Гродні—3, Новавілейску—2, у Вілейцы—1. Многа ёсьць заводаў на прытоках Нёмва, Днепра, Віліі і каля станцый залезных дарог. Пры распілоўцы вага матэрыялу зьменшваецца на 25% і потым лёгка вытрымоўвае тыя страты, што падаюць на іх пры перавозцы. Калі дапасаваць добра мытна на абробленны матэрыял, дык распіловачнае дзела моцна узрасьце на Беларусі.

Звертаючыся да земляробства, мы думаем, што пры вышэй паменёных выгадах географічнага становіска, у звязку з мягкім кліматам і працавітасьцю здольнага тутэйшага населення, гэты край пры сталай грамадзкой і дзяржаўнай арганізацыі можа зрабіцца цьвітучым і багатым. Пэўнай статыстыкі забезпечан-

насьці краю хлебам німа. Агуловы [валовой] збор збожжа яшчэ не характэрызуе заможнасьці населення. Падрахункі, зробляныя газэтай «Наша Ніва» па чыгуначным рахункам за 1910 г., паказваюць, што увозіцца на Беларусь збожжа, як зернявм. так і мукою,—33900 тыс. пудоў, а вывозіцца—13.704 тыс. пудоў. Прыводзіцца с чужых краёў, з Украіны, глаўным чынам пшанічная мука і купляецца гарадамі. Агулам на гарады ідзе збожжа у тысячах пудоў: Вільня—4.261; Беласток—2.800; Вітэбск—2.415; Дзьвінск—1.658; Мінск—1.370; Полацк—1.013. Гэта збожжа [збожжа у зерні, мука, крупы, солад, атрубье і інш.] ідзе на харчаванне і часткаю на тэхнічныя вырабы, як дрожджы, піва, гарэлка і т. д. Прывозіцца на Беларусь 33900 тыс пудоў, а вывозіцца 13.704 тыс. пудоў, знача,—нідахват збажыны каля 20 мільёнаў пудоў. З гэтага ліку каля 10 мільёнаў пудоў прыходзіцца на пшанічную муку, каторае край мала вырабляе. Агулам на 1 душу гарадзкога населення прыходзіцца збожжа у зерні 6,9 пд., а пшанічнае мукі 6 пд. Вынік з гэтага той, што вясковыя людзі ні толькі забезпечаны самі хлебам, але маюць яшчэ коптур сырога збожжа, каторы і прадаюць у гарадэ. Здаволіць жа хлебам гарадзкое населенне край не можа, калі узяць на веру тыя цыфры, якія даюць падрахункі залезных дарог. За апошнія 5-6 год прыкметна узрасла тэхніка земляробства, асабліва у селян. Панскія маёнткі зьяўляюцца землеробскімі школкамі для селян, адкуль яны пераймаюць лепшае насенне і спосабы новаго гаспадарства.

У краю многа расьце картоплі для браварняў. Броварных заводаў у 6-і губэр. было 636 і спіртусовых—36. Міншчына па ліку бравароў была першаю у Расіі; яна выпрабляла на 27 мільёноў спірытусу, каторы вывозіўся у Маскву і іншыя районы. Рабочых рук для сельскага гаспадарства даволі, але німа і асаблівай лішніцы. Парабку на гаспадарскіх харчох плацілі 45 –50 р. у год. Мужчына ўлетку браў 40—60 кап. за рабочы дзень, а кабета—25 — 45 кап. на сваіх харчах.

[Канец будзе.]

А. Уласаў.

Друк і жыцьце.

„Балтыйская драма".

Пад такою назваю украінская газэта «Нова Рада» у № 157 зьмесьціла перадавую стацью, у каторай паміж іншым піша: «Моцным і шпаркім нападам нямецкі флот заваеваў значныя стратэгічныя пазыції на востравох Балтыйскага мора і зачыніў з двух бакоў у пратоцы выйсьце і ратунак расійскаму флоту. Хто вінен? звыкла пытацца у такіх выпадках грамадзянство, але на гэты раз дарэмна яно пыталася-б. Віна сіла ворага: віны усе папярэднія памылкі царызму і неасьцярожнасьць рэвалюцыйнага народу, які ня здолаў захаваць дысцыпліну і нормальную арганізацыю арміі... Падаюць на Расію цяжкія стратэгічныя і маральныя удары, ад якіх ачуняць навят і пасьля вайны німа чаго спадзевацца. Вялікая небязпечнасьць пагражае цяпер Пятраграду, і ні толькі затым, што туды маюць прыйці і запанаваць немцы, але й першым чынам затым, што ужо зьявіліся розбрат і варажнеча у палітычных колах, у якіх адны ані як ня хочуць эвакуацыі Ураду і дэмакратычнай рады, а іншыя стаяць на тым, каб выежджаць, бо ёсьць надзея на папраўку палітычнага курсу за межамі Петраграду. І калі с такою моцай выбухае палітыканство,—гэта знача, што край зусім страціў інстынкт абаронны і арганізацыйны. Пры такіх умовах даляй весьці вайну,—знача ваеваць проці самага сябе, бо кожны дзень нясе цяпер Расіі вялізарныя выдаткі, што ляжа потым ні меншым ціжарам, як контрыбуцыя, а гэтак сама пойдуць новыя заваяваньня расійскай тэрыторыі, што азначае анэксію. Размовы аб тым, што Няметчына нібы губіць апошнія сілы і вось-вось рынецца да ног хаўрусьнікаў, просячы міру,—як былі газэтнымі байкамі, так і застаюцца. Дзеля гэтага уважаем, што мір нават пры цяперашніх варунках быў-бы ратункам для Расіі, як і для уселюдзкай культуры. І дэмакратыя павінна як просьбаю, так і грозьбаю дамагацца ад свайго і саюзных урадаў нібаўнага міру».

Да Балтыйскай драмы,—дадамо мы ад сябе,—гадалося што немцы карыстаюць а дэзарганізацыі і ніхаценьня салдат ваеваць, а цяпер кожнаму ясна, што расійская армія н я м о ж а змагацца з немцамі, бо ні дэзарганізацыі, ні нехаценьня падчас Балтыйскай бітвы не было. Адгэтуль вынік—мір, як найхутчэй мір, бо даляй ваеваць—знача сьвядома, наумысьля, у роспачы, кідаць на сьмерць тысячы людзей, мільёны апошніх дастаткоў і новыя абшары тэрыторыі. Трэба кінуць пісаць адозвы до усяго сьвету, а скарыцца і шукаць міру, каб ня завітаў да нас Мікола II.

„Капейка на родную школу".

Украінскае Таварыство «Капейка на родную школу», якое ставіць сваім заданнем збіранне коштаў на пашырэнне роднай асьветы, выпусьціло адозву гэтакага зьместу:

«Наўсіх напрамках ідзе зараз вялікая работа над вызваленьням нашых нацыанальных і асабістых праў, над палепшэннем нашай будучыны. А найпякучаю патрэбаю зьяўляецца адбудаваньне нашае школы і пашырэньне асьветы паміж нашым народам. Дзеля гэтага трэба школы, бібліотэкі, нацыанальныя тэатры, музэі і многа іншага, чаго нам ніхто ні падаруе. калі мы самі ні падбаем. Нам трэба і нізаможнай моладзі забезпечыць магчымасьць прасьветы, завядзенне бурсаў, стыпэндзіяў, а на гэта трэба грошай, грошай і яшчэ раз грошай. На гэтую справу трэба зрабіць добрахвотны падатак з усіх грамадзян Украіны, і дзеля таго зьвертаемся да вас, таварышы—украінская грамада, з упрашэннам: запісуйцеся усе у члены таварыства «Капейка на родную школу». Кожын член павінен адкладаць штодня капейку на фонд таварыства. Памятайце, што грамада—вялікі чалавек. Адна капейка з усіх прынясе нам мільёны. Калі па адной капейцы, пры нашых стараньнях, хоць бы толькі тры мільёны злажыла на доказ свае нацыанальнае сьвядомасьці, дык што месяца мы прыдбалі-б—адзім мільён рублёў. А нас-жа ня тры мільёны».

На Украіні людзі працуюць і ні чакаюць, покі само зьверху скінецца. Чаму-ж на Беларусі пра гэта нічога ня чуваць?

Якая нам патрэбна пачатковая школа?

Як пісала адна расійская газэта, ў нямецкай літэратуры нашыя школы лічыліся ні то што яловымі, але нават шкадлівымі, бо не знаёмілі с праўдзівою навукаю і праз гэта уносілі распусту і гультайства. Пачатковая школа нічога ні давала дзецям і ў Расіі, а у нас яна ганялася за тым, каб абрусіць край. Праўда, яна мела у нас мала павадзэння, бо ваевала з буквою Ѣ, з І і И, [напрыклад: «мір» і «мир»] і т. д. Схаластыка правапісу з многімі выняткамі, нікаму ніпатрэбнымі, забівала голаў глупствамі. Ня было часу нават на тое, каб навучыць напісаць пісульку. Навучаньне славянскай мові тэк сама забівала дзецям галавы. Карочэй сказаць, пачатковая школа была некі сколак с клясічнае школы вядомага міністра асьветы, Толстога. Калі і расійцы праз пару гадоў забывалі ўсё, чаму навучыліся у школі, дык тым болей гэта можна сказаць пра беларускіх дзяцей. Адно самыя здольныя беларусы, які адзін на сто, перэсільваў «кітайскую мудрасьць,» «выходзіў ў людзі» і гінуў дзеля свайго народу, бо йшоў альбо ў вучыцелі, альбо ў пачтальёны, альбо на чугунку. Рэшта жыла ў цемры. Калі часам для яе рабілі чытаньня па расійску, дык яна нічога ні разумела.

Аб тым, што навучэньне павінна ісьці ў роднай мові, шмат пісалася. Парушаць гэта пытаньне нанова ні варта. Скажу адно, што толькі пры такім навучэньні можна хутка навучыцца чытаць і пісаць і ўзяцца за навуку.

Якая же павінна быць гэта наша родная школа? Яна павінна быць 1] школаю працы і 2] навуковаю. Гэтыя два

Сымон музыка.

(Працяг. Гл. № 21).

Як ёсьць, мокрыя да ніткі,
У хату ўходзяць жэбракі.
— Што, пасёрбаў дожджык лыткі?
— Ох, нашчэнт змачыў такі!—
Адказаў дзед на пытаньне,
«Пахвалёны» ў хату даў,
Зьняўшы шапку, і літаньня
Сумным голасам расчаў.
Стаў Сымонка каля лавы,
Хату поглядэм абвёў;
Халаток яго дзіравы
Цёк у дзесяць ручаёў.
Загарэў бедак ад сонца,
Твар лушчыўся і ліняў,
І мізэрна так бязконца
Гэты хлопчык выглядаў.
Толькі вочкі асьвечалі
Твар заморэны, худы
І так многа прыдавалі
Хлопцу гора і нуды!
У тых вочках адбівалась
Уся яго душа-крыштал,
Мысьль глыбокая снавалась
Жыцьця горкага закал,
І той погляд раз даволі
Хоць на момэнт улавіць,
Каб яго ужо ніколі
Ва ўсё жыцьце не забыць.
І Сымонку аглядалі
Можа з дзесяць пар ачоў,
І відаць, што шкадавалі
Маладых яго гадкоў.
Гаспадар тут жыў багаты,
Сямяністы—жонка, сам,
Пяць хлапцоў, ды тры дзеўчаты,
Ды быў парабак, Адам.
— Што, дзядуля: гэты блазан
Свой табе, чужы, ці як?
— Не, панюхна, не сваяк,
Так нядоляй са мной зьвязан.
— А радню якую мае?
Есьць бацькі, ці сірата?
— Есьць то ёсьць, мая любая
Ды што ж—цемень, бедната:
Выгнаў бацька яго с хаты!
— Што ты кажыш? Выгнаў хто?
Хіба ён такі заўзяты,
Ці ўдраў ён можа што?
Тут на хлопца вочы строга
Сам уставіў гаспадар.
— Бацька выгнаў? Бойся Бога!
Ты, як бачу, хлопчэ, лгар,
Добры жэўжык, прызнавайся?
— Не, ягомасьць, як Бог сьвят...
— Ну, ты к хлопцу не чапляйся]
Хіба ён тут вінават?—
Заступілась гаспадыня:
— Што карыць яго дарма?
Ад дабра бацькоў ня кіне,
Добра ведаю сама!—
Тут Сымонка не стрымаўся,—
Як заплакаў, зарыдаў!
Крыўда, жаль яго прарваўся,
Горка ўздрыгіваў, дрыжаў,
Бо ён першы раз, нешчасны,
Слова жаласьці пачуў,
Слова ласкі, погляд ясны,
Сэрцэ хлопцу павярнуў.
У хаці ўсім нядобра стало,
Усе пачулі чорствасьць, стыд,
Мусіць крыўды ўсчуў не мала,
Калі плакаў так наўзрыд.
— Сьціхні, годзі, а то брыдка!
Хто не бачыў тваіх сьлёз?—
Дзед тузнуў яго за сьвітку,
За плячук злегка патрос.
— А чыя ж то скрыпка гэта?—
Зноў спытаўся гаспадар.
— То яго! О, граць ён—мэта
Першай гільдзіі штукар!
Ну, Сымоне, утні, браце,
Хай паслухаюць паны!
Зацікавіліcь у хаці—
Больш Сымон ім стаў дзіўны.
Хлопчык ўцёрся кулачкамі,
Ён ужо плакаць трошкі сьціх,
І гаротнымі вачамі
Зноў акінуў тут усіх—
І на момэнт затрымаўся:
На яго ужо даўно
Мілы погляд цікаваўся,
Толькі ж борздзенька схаваўся,
Чуць Сымон зірнуў адно.
Толькі ж покі жыць ён будзе
Ён ніколі ні забудзе
Пары ясьненькіх ачок,
Чорных бровак, твар прыветны
І на ім чуць-чуць заметны
Добры, добрэнькі сьмяшок.
Ён іщчэ раз вочкі ўскінуў,—
Зноў пагляд той уловіў.
Тут Сымонка скрыпку вынуў,
Чуць галоўку пахіліў,
Заіграў—ды так прыўдала,
Як ні разу ні іграў,
Скрыпка [illegible]ха вымаўляла,
Так, што жаласьць пашыбала,
І ўсіх смутак ахінаў.
Усё было у гэтым граньні:
Сьлёзы горкія ціхы,
Сэрца сум і парываньне
Адзінокае душы,
Горэ чулася, нягода
Маладой яго вясны,
Жыцьця горкая прыгода,
І, скрозь смутак, радасьць, згода
Вырываліся с струны
І нясьліся дзіўным хорам,
Заглушалі сэрца стон;
Так ляціць над ціхім борам
Цёплым ранкам стройны звон.
Змоўклі ў хаці усе, да званьня,
Так Сымон зачараваў,
Толькі зрэдка, без пытаньня,
Сам сабой ўздох вылетаў.
Галаву рукой падпёршы
Гаспадар прысеў за стол,
Нерухома, як абмёршы,
Апусьціўшы вочы ў дол,
Гаспадыня, як стаяла,
Дык застыла так, маўчыць,
Бы яе што прыкавала;
На твары сьлеза блішчала.
Скрыпка ж голасна зьвініць;
Грае хлопчык, ды часамі
Кіне вочкі ў той куток,
Каб спаткацца зноў вачамі
С парай ясьненькіх вачок.
І яны глядзелі пільна,
Ды так гожа і прыхільна
Што ў Сымонкі сэрцэ, дух
Перад імі расцьветалі;
Забываў ён ўсё вакруг,
І тагды струну раптоўна
Ажыўляў вясёлы тон,
Зноў хадзіў смык лёгка, роўна,
І с струнамі палюбоўна
У лепшай згодзі вёў гамон.
Так на полі, ў вечар мая,
Ветра лёганькі павеў
Чуць калосікі гайдае
І з іх гутаркі складае
Неуцямны людзям сьпеў.
Скончыў хлопчык. На калені
Смык і скрыпку палажыў
І ў маркотным задуменьні
Вочкі-спонкі апусьціў.
Усе маўчалі, ўсім здавалось,
Што струна не абарвалась,
І ішчэ гамоне смык,—
Так у сэрцы адклікаўся,
Бяз іх волі, сам ўрываўся
У душы іх чароўны зык.
— А браточэк ты мой мілы,
Якжэ граеш, дабрадзей!
Колькі здольнасьці і сілы!
Як завешся ты, пахілы?..
Маці! Дай яму скарэй
Падкрапіцца—мо' галодны,
Ах, мой мілы, хлопчэ родны,
Музыканце, чарадзей!
Хвале хлопчыка малога
Гаспадар на ўсе лады.
— Ну, хадзі за стол, нябога,
Сядзь і ты, стары, сюды,
Пасілкуйцеся з дарогі,—
Ты зьнімі, дзед, свой мяшок!
Крэкча, дзякуе убогі:
— Не турбуйцеся, па[illegible]
От прысяду я тут с к[illegible]аю
Хай вас Бог усіх ца[illegible]ць...
Я, панок,—на што хлусіць?
Надта хлопца паважаю:
Добры хлопчык! Як да сына
Да яго, панок, прывык....
— А відаць, што малыйчына,
Толькі трошачку ён дзік
І худзенькі да замору...
Што ж Сымон, брат, не ясі?
Ганна! Зьбегай у камору,
Сыра, масла, папрасі—
Гаспадар к дачцэ зьвярнуўся.
— Зараз, татачка, у раз.—
Хлопчык зьлёгка стрэпянуўся:
Ганнай звалася якраз
Тая гожая дзяўчынка.
І прыўдалая ж яна!
Станік тонкі, як націнка,
Твар—прыветная вясна;
А як гляне, вочкі ўскіне,
Усьмяхнецца—ясны дзень—
У каго хочыш злосьць астыне,
Раптам згіне с твару цень.
Праз мінутку, разам з маткай
Ганна ў хату зноў вайшла,
Апусьціўшы вачэняткі,
Сыр убогім падала.
— Ну, частуй музыку, Ганя!—
Засаромілась яна;
Як цьвет маку, уся да званьня
Шчочка стала чырвана:
Але вочкі ускідае
На Сымонку, ды ізноў
Сароміжліва спускае
Ды ніяк не знойдзе слоў
Папрасіць яго, як трэба,
І Сымонка сам ня свой:
За сталом такі незграба,
З сырам сыр есьць замест хлеба,
Трэ галушачкі рукой,
Ніжэй гне свой стан сірочы
І не знае рук дзе дзець,
І ня сьмее ёй у вочы
Сьмела, проста паглядзець.

тэзісы я пастараюся угрунтаваць.

1) Да гэтага часу у нас глядзелі на школу, як на установу, адкуль вышаўшы, можна зрабіцца панам,—гэта значыць: нічога ні рабіць і даставаць добрыя грошы. Калі такая была мэта, дык на што ж ў школі цяжка працаваць і вучыць тое, што у жыцьці саўсім ніпатрэбна? Ось дзеля гэтага ў сярэдняй школі вучанікі вылічвалі, на калі іх мелі выклікаць на лекцыю. I трэба сказаць, што нюх у іх быў вельмі добры. Калі вучанік зубрыць лекцыю, дык напэўня яго спытаюць. Другі нават прысніць сон, на калі яго выклічуць. Такім парадкам народ утрымваў школы, каб з іх выходзілі людзі, каторыя адно за тое, што яны былі ў школах, павінны цэлае жыцьцё сядзець на карку народа і есьці смачны кавалак хлеба.

Школа ні была так пастаўлена, каб паказаць, якоі цяжкае працы патрэбуе навука. Была ні самая навука, а размова аб навуцы. Гэта размова бралася памяцью, і хто меў добрую памяць, той, як казалі, успеваў ў навуках. Так ні павінна быць.

Ведама, што дзіця ні адно слухае і ўяўляе сябе тое, аб чым яму гавораць, але любе усё разгледзіць і нават зрабіць. Усе яго здольнасьці патрэбуюць працы: розум, сэрцэ, воля. Вучыцель павінян ні адно расказаць аб чом нібудзь дзецям, але й паказаць гэта па магчымасьці, а нават і даць ім зрабіць тое. З гліны трэба ляпіць, а з дзерэва вырэзваць рожныя рэчы, пачынаючы з простшых: кубы, кулі, хаты і т. д. Трэба, каб дзеці малевалі рэчы, каб плялі з саломы, ракіты, шпагату і т. д. Усё гэта будзе зроблева груба, але гэта ні беда: дзеці будуць мець магчымасьць развіваць свае здольнасьці. А тым часам пасярод іх знойдуцца і таланты. Дзеля задапняў арытмэтычных дзеці павінны самі даваць данныя, напрыклад: колькі крокаў ад дому да школы, колькі яец ў гняздзе ластаўкі і т. д.

2) Як зрабіць, каб школа была навучная і каб дзеці мелі паважаньне да навукі і яе працаўнікоў?

Дзеля гэтага трэба знаёміць с тым, што іх абыймае, на практыцы. С практыкі трэба рабіць вынікі. Практычная работа павінна быць так пастаўлена, каб з яе навучныя вынікі самі выходзілі.

Прыпусьцім,—трэба паказаць, што паветра ні есьць «нічога», парожнае мейсцэ, але яно ёсьць цела. Робімо так: бяром на вачах у дзяцей шклянку, перэварочваем яе ўверх дном і апушчаем у шкляную місу з вадою. Дзеці бачуць, што вада ні находзіць у шклянку, нешта яе ні пушчае, а калі нахіліць трошкі шклянку, дык пачынаюць выскаківаць булбаткі, а вада пачынае находзіць у шклянку. Гэта дзеці могуць лёгка зрабіць і у сябе ў хаці. Нішто лепей ім ні дасць зразумець, што паветрэ так сама цела, як і камень. Каб паказаць, што паветрэ зложано з двух газаў, можна перэвярнуць шкляны слоік пад вадою і паліць пад ім свечку. Свечка хутка патухне, а вада нойдзе ў слоік і зойме блізка пятую часціну шклянкі. I гэта дзеці могуць зрабіць у сябе ў дому. I трэба падбіраць такія прастыя опыты, каб іх дзеці маглі самі зрабіць дома. Па зоолёгіі, напрыклад, ніхай дзеці развяжуць такія пытаньня: як доўга жыве муха, чы як яна плодзіцца. З фізікі хай разважаць пытаньня, як хутка цячэ мейсцовая рэка, як хутка дзьме вецяр і якое ён сілы. I гэта хай яны ні з кнігі вычытаюць. Тагды яны убачаць, якое працы і пільнасьці патрэбуе навучная работа.

Ведама, што навука нашая ні магла б вырасьці так высака, каліб ні высокая тэхніка. Навука і тэхніка гэта дзьве нагі. Калі адна ступіць крок, дык і другая далей ступіць. А на аднэй назе далёка ні паскачэш. Каб ні школа, дык ні можна было б зрабіць агаворапых дасвядчэняў. Вось і трэба, каб ні адно язык цвічыўся, але і рукі. Каб расійцы далі былі нам такую школу, дык ім многа можна было б даравать.

Калі так паставіць школу, дык яна будзе праўдзівым універсітэтам, і тагды нават адпадзе адрожнаньне школ: пачатковай, сярэдняй і вышэйшай. Навучная школа можа быць толькі адна. Калі вучанік зацікавіцца опытамі [а гэта напэўня], калі сам будзе іх рабіць і ў яго родзяцца пытаньня, падобныя да апісаных, і як іх развязаць, тагды ён будзе карысным працаўніком.

Аб выхаваньні дзяцей—другім разам.

А. Даніλевіч.

Папраўкі да праэкту пляцформы беларусаў-аўтанамістаў.

Лістам у рэдакцыю аўтар праэкту пляцформы беларусаў-аўтанамістаў, Д. Собалеўскі, просіць зрабіць гэтакія папраўкі:

1) З складу Вітэбскай гб. цалкам вылучаны Дзьвінскі, Люцынскі і Рэжыцкі паветы, тагды як часткі, ляжачыя на поўдні гэтых паветаў разам з горадам Дзьвінскам, павінны уваходзіць у склад аўтаномнай Беларусі, як лежачыя у межах этнаграфічнага разселенія беларусаў. Апарт таго, у «Праэкці» памылкова прапушчана значная частка этнаграфічнай тэрыторыі Беларусі, як заходн. частка Смоленшчыны. Значная частка Смоленшчыны, дасягаючая на усходзі лініі Ржэў-Брянск з далучэннем г. г. Смаленска, Белага, Дарагабужа і Раслаўля. Гэтак сама у «Праэкці» прапушчан Сейнінскі павет Сувалшчыны (паказан толькі Аўгустоўскі), а трэба чытаць: Аўгустоўскі і Сейнінскі паветы, і не заходн., а паўночн. частка Чарнігаўшчыны. Г. г. Вільня, Трокі, Сьвенцяны, Ліда, Дзьвінск, Саколкі, Беласток, Волкавыск, В.-Лукі, Смоленск, Дарагабуж, Рослаўль, Старадуб, Ноўгарадсеверск, Городня уваходзяць у склад аўтаномнай Беларусі. Пункт III пляцформы беларусаў-аўтанамістаў трэба чытаць так: «Беларусы, Украінцы і Вялікарусы, а так сама і іншыя пароды Расіі, павінны быць выказчыкамі і насіцелялі дзяржаўнай волі Расіі. Адзначаны рускія племёны уваходзяць у склад Расіі, як цалкам раўнапраўныя і роўназначныя вялічыны». Пункт 16-ы павінян чытацца гэтак: «Усе пасады на урадавай і грамадзянскай службах займаюцца тубыльцамі беларусамі, нараўне з імі дапушчаюцца на пасады і тубыльцы іншых нацыянальнасьцяў, але у тым выпадку, калі яны ведаюць беларускі быт і мову і суцэла стаяць на грунці аўтаномнага адбудавання Беларусі».

2) У дадатак да апублікованае у № 19 і 20 «Вольнае Беларусі» «Пляцформі беларусаў-аўтанамістаў» на конфэрэнцыі 7/IX зробляны былі вось гэткія дадатковыя пункты у раздзелі «Агульныя трэбавання»: 29) Нібаўнае пастуліраванне Часовым Урадам Расійскай дэмакратычнай рэспублікі на фэдэратыўных пачатках; 30) Ніадкладнае праведзенне у жыцьця асноваў аўтаноміі Беларусі: 31) Нібаўнае выданне Часовым Урадам дэкрэту аб раўнаправіі моваў; 32) Нібаўнае утварэнне пры Часовым Урадзі Рады нацыянальнасьцяў с прэдстаўніцтвам усіх нацый, с складу каторага абіраецца міністр нацыянальнасьцяў; 33) Ніадкладнае далажэнне заходаў дзеля склікання Беларускага Устаноўчага Сойму і 34) Вымагаецца канечна патрэбным, дзеля ухілення захватаў забраных ворагам частак этнаграфічнай беларускай тэрыторыі, выданне Часовым Урадам акту аб аўтаноміі Беларусі у межах Расійскай фэдэратыўнай дэмакратычнай рэспублікі с канечным далучэннем да аўтаномнай Беларусі усіх забраных земель і гарадоў, лежачых у межах этнаграфічнага разселення беларускага народу.»

ХРОНІКА.

Петраград.

(Ад нашага карэспандэнта).

На дэмакратычнай нарадзі, адбыўшайся ў месяцу верасьню ў Петраградзі прэдстаўнікамі Цэнтральнай Рады беларускіх арганізацый былі: Варонка, Душэўскі, Жылуновіч, Сабалеўскі, Мамонька і Фальскі.

Ад імяні Бел. Цэнтр. Рады грамадзяпінам Варонкай была прачытана дэкларацыя, глаўнейшыя пункты каторай такія: абвяшчэньне Расійскай Дэмакратычнай Фэдэратыўнай Рэспублікі з за-

Дзед тым часам твар жэгнае,
Узьняўшы вочы к абразом.
Рукі ўгору узьдзевае
I прад Богам выслаўляе
Ен прыветны гэты дом.
— Блогаслоў дом, Божэ, гэты,
Усіх цалі тут і гадуй,—
У дому, ў полі, ў зімы, ў леты,
Божэ! Шчасьцейка даруй...
Дзякуй вам за падвячорак!—
Кажэ дзед гаспадаром.
— Ну Сымон, да першых зорак
Можа ў Ліпы сьціганём?—
Хлопцу стала ўраз маркотна,
— Пойдзем!—Ціха ён уздыхнуў,
I падняўся, і гаротна
Гэту хату азірнуў
I пачуў ён, як заныла
Сэрцэ беднае яго,
I як жаласьць падступіла,
I па чым яна? Чаго?
Так нудзьга, але бязмерна
Абхапіла бедака,
Як ня міла і цяжэрна
Гэта торба жэбрака!
— Тут начуйце, хто вас гоніць?
Унь на небі сколькі хмар!
Ды і позна—к ночы клоніць,—
Да іх кажэ гаспадар:
— Клуня блізка, і на сені
Можна хвацка апачыць,
Чым вы мелі па калені
Гразь па поцемку мясіць—
— О. нехай вам Бог спрыяе!
Нам абы які куток,—
Кажэ дзед ды зноў зьнімае
Свае торбы і мяшок.

V.

Сьціхлі сьпевы навальніцы,
Далей хмары ў сьвет пашлі,
I зьнікалі бліскавіцы
Разам с хмарамі ўдалі,
Разрываліс, ападалі
Хмары кучамі на ніз.
Зоры ў небі замігалі,
Запаліліс, задрыжалі,
Загарэлась Божа высь,
Толькі зрэдка гук грэмучы,
Гром таёмны і магучы
Гневам Божым далетаў,
Ды ўжо неба пас бліскучы,
З зор сатканы, спавіваў,
Разгарнуўшыс дзіўным шляхам,
I пад змрокам, як пад дахам,
Сьвет трывожна заміраў.
Лёг Сымонка з дзедам ў сені,
Не змыкае вочэк сон,
Перад ім плывуць, як цені,
I ўстаюць з усіх старон,
Як хмурынкі залатыя
У дзіўным пожары лучоў,
Думкі, вобразы такія,
Для каторых німа слоў,
Каб ўлавіць іх было можна
I падняць із недр душы!
То нясьмела і трывожна
Сьпевам—музыкай цішы
Падніміліс і зьнікалі,
Каб на зьмену ім ізноў
Шлі аднекуль, выплывалі
Рої новых абразоў.
I адзін з іх, вобраз Гані,
Усіх ясней і ўсіх ярчэй
Плыў, як зорачка ў тумані.
З мілым усьмехам вачэй,
Плыў, і клікаў, і сьмеяўся,
I маніў ён, і ласкаў,
Майскай краскай калыхаўся,
Песьняй Божаю сьпеваў
У Сымонкі ціха ў сэрцы
Песьня склалася сама.
Неадступна білась ў дзьверцы,
Ей спакою тут німа,
Хочэ вырвацца на волю,
Раскатурхаць сон цішы;
Томяць сьпеўкі грудзь да болю,
Хочуць выбіцца з душы.
Устаў хлапчынка, сеў на сені,
Сон яго ніяк не браў,
Сьціснуў ручкамі калені
I галоўкай заківаў,—
I ня можэ хлопчык зладзіць
Сам с сабою, каб не граць;
Узяў ён скрыпку, с торпы злазіць
Сэрцу волю хочэ даць.
Ноч ўсю зямлю агарнула,
Ліст заснуў на тапалёх,
Нават краска прыкархнула
У вузкіх межах на палёх;
Толькі месячык прыгожы
Сумны блеск свой разліваў
Ды баранчык дзесь-то Божы
Над балотамі блеяў.
А над цёмнай паласою,
Там, дзе сходзіцца з зямлёю
Край далёкіх небясоў,
Як па слову чараўніцы
Гасьлі, ўспыхвалі зарніцы
I зьнікалі без сьлядоў.
Змрок над імі чуць гайдаўся,
Ціха, боязна дрыжаў,
То на момэнт разступаўся,
То зхадзіўся і гушчаў
Каб ня страціць панаваньня,
Каб закрыць дарогу дню,—
А Сымонка слаў вітаньня
I вачыма на спатканьне
Цягся к Божаму агню.
Пастаяў, палюбаваўся
Ен усім гэтым хараством,
I ў густы вішняк схаваўся
Пад паркапам за садком,
I на струнцы, па шоўковай
Тромкнуў пальчыкам Сымон,—
Адазваўся песьняй новай
I панёсся стройнай мовай
Чуткіх струн удалы звон.
I казалі струны тыя,
Струны чуткія, жывыя:
«Хто разсыпаў ў небі зоры
Без канца і без чысла?
I каму у тым прасторы
Ночка, дол, лясэ і горы
У сьпевах кажуць «чэсьць, хвала»?
Для каго зарніцы зьяюць
З неказанай быстрыней
I цьму ночкі разганяюць?
Каго хмаркі выслаўляюць
На усходзі чарадой?
I хацеў бы з імі зліцца
I я, зьбеглы і малы,
Каб з усімі ў тахт маліцца
Каб з усімі палучыцца
У зыках славы і хвалы!»
Струны звонюць, струны граюць
Сьпеў ужо іншы выяўляюць:
«У небі зоркі, месяц зьяе—
Ціхі срэбраны кружок,—
I зарнічак рой гуляе;
У цьме ня нікне, не счэзае
Неба сьветлы беражок.
На зямлі ж, пад небам гэтым
Зьяе іншая краса,
I цьвіце пышнейшым кветам
I яе прыветным сьветам
Наша цешыцца душа»...
Тут Сымон настаражыўся,
Раптам сьпевы абарваў—
Нібы куст заварушыўся.
— Хто тут?—хлопчык запытаў.
Лёгка, бы каза лесная,
I бяз шуму, як мара,
Ганна вішні расхінае.
— Гэта я, Сымонка, я!
Скрыпку ўчула, не стрывала
I, схаваўшыся ў кусты,
С паўгадзіны тут стаяла:
Бельмі ж здольна граеш ты!
Век бы слухала здаецца,—
Так гаворучы, яна
Села радам з ім, сьмяецца,
Ціхай радасьці поўна.
Хлопчык весь узвалнаваўся
Слоўца вымавіць ня мог,
Бы яму язык адняўся,
Рук ня чуў ён, ані ног.
— А як нас тут хто пачуе?
Урэшці вымавіў хлапчук:—
Можа матка завярдуе,
Бацька выйдзе твой на гук,
Скажэ—позна, спаць пагоне,—
Лепей так паседзімо
Ніхай ноч адно гамоне,—
Хай іграецца само...—
— Хіба ж ночка голас мае?
Ночка—проста ноч і цень,
Ноч,—як ўсё—сапачывае,
Ноч тагды, як гасьне дзень,—
Кажэ Ганна.—Неж ніколі
Ты ня чула, як жыва
Галасоў начных у полі,
Ці як шэпчэцца трава?
Як на лесі дрэва з дрэвам
Ціха, важна загудзе,
I як жыта шумам—сьпевам
Мову-песьню павядзе?
От, прыслухайся, Ганупся,
Як сьпевае ўсё вакруг...
— Што ты кажаш? Я баюся:
То мо' страшэ нас злы дух?
— Не, ня бойся: не пасьмея
I здалёк ён падступіць—
Усюды асьвятасьць, згода вея.
Глянь, як радасна дрыжыць
Неба зорнае, сьвятое,
I які прастор, разлог!
Чэзьне, нікне усё ліхое,
Бо на землю сходзе Бог.
А Ільля сьвяты прад гэтым
Езьдзіў ў хмарах, біў чартоў,
Разагнаў, пабіў бяз сьметы
Злыдняў стрэламі грамоў,
Іх нідзе німа сягоньня:
Зноў у пекла іх запруць...
— Як ты знаеш ўсё Сымонэ!
Раскажы мне што нібудзь,
Пра сваю скажы старонку,
Як ты жыў, як будзеш жыць?—
Просіць Ганна і Сымонку
У вочкі хорашэ глядзіць.
Усьміхнуўся хлопчык, рады
С тэй увагі, з гэтых слоў,
I пра жыцьця свайго здрады
Ціха гутарку павёў...

[Працяг будзе].

Якуб Колас.

безпячэньням правоў меньшасьці; утварэньне Рады па нацыянальных справах, якая-б выбірала с-паміж сябе міністра нацыянальных спраў; абвяшчэньне раўнапраўнасьці ўсіх моваў у судзе, школі, упраўленьні; прызнаньне права за усімі народамі Расіі склікаць свае нацыянальныя Устаноўчыя Соймы; нацыяналізацыя войска; неадкладная патрэба зрабіць самыя энэргічныя заходы да дэмакратычнага міру і некаторыя другія.

Прэдстаўнікам Цэнтральнай Рады беларускіх арганізацый у прэдпарлямэнці будзя грамадзянін Воронка і прэдстаўнікам Бел. Сац. Грамады—старшыня яе Цэнтральнага Камітэту—Жылуповіч.

П. К.

Зьезд Беларусаў-ваенных Заходн. Фронту.

Зьезд адкрыўся 18 кастрычніка а 3 гадз. т. Міхайлоўскім, у залі губэрнскага Камісарыяту.

Ад імяні прэзыдзіума Краскоўскі вітае зьезд і прызывае к дзелавітасьці. Ад Ц. Рады Бел. Арганіз. вітае зьезд Дыло; Бодунова ад імяні зьезду Б. С. Г., Смоліч—ад Ц. В. К., Варонка—ад Бел. Фракцыі прэдпарлямэнту, Шантыр—ад Бобруйскага аддзелу Б. С. Г., Латышэнка—ад Бел. бежанскіх арганіз., Чэрэпук—ад арганізацыі Мінскіх вучняў, Муха—ад бел. ар. у Арле, Мядзёлко—ад Кіеўск. гуртка «Зорка», Мамонька—ад XII арміі і др.

Апрача таго, было прывітаньне ад Украінзапкомітэту. Прэдстаўніка братняго украінскага нараду сустрэчалі шчырай авацыяй, і выбралі яго ганаровым тов. старшыні.

Затым ішлі даклады мейсц аб арганізацыі беларусаў у войску.

На астатак Шантыр прачытаў даклад аб патрэбнасьці нацыянальнага жыцьця для беларусаў.

«Вянок.»

Спыніўшаяся с прычыны выезду большай часткі вучашчэйся моладзі праца «гуртка беларускай моладзі «Вянок» мае хутка зноў распачацца на-нова.

Глаўнай сваёй мэтай гэты гурток ставіць нацыянальнае усьведамленьне беларускай школьнай моладзі і працу для беларускае справы.

У сваім часі «Вянок» палажыў шмат працы памагаючы пры арганізацыі беларускага тэатру і хору.

Новы беларускі каапэратыў.

Беларускае каапэратыўнае Т-а «Залатагорская Хаўрусная Крама» маніцца хутка адкрыць свой аддзел у прывакзальным районі.

Новыя Беларускія кніжкі.

У Петраградзі Л. Хвецько і Суполка выдала беларускія «Касьцельныя песьні» з нотамі [лацінкаю], сабраныя дырыгентам Катэдральнага хору, вучыцелем сьпеву у кат. Акадэміі і Сэмінарыі у Петраградзі, В. Гожэльнянскім.

Выдавецтво «Вольнае Беларусі» выдало аддзельнай адбіткай «Мэморыю прэдстаўнікоў Беларусі на III канфэрэнцыі народаў» і «Аўтономія Беларусі» напісаную праз Я. Лёсіка.

Апошнія навіны.

Умовы міру.

З даручэньня Цэнтральнага Камітэту радаў, Бюро Ц. К. вырабіла гэтакі наказ, катэрым павінен кіравацца падчас свае місіі дэлегат рэвалюцыйнай дэмакратыі на канфэрэнцыі саюзьнікаў, Скобелев.

Новая умова павінна быць уладнаю у справі пытаньня пра мэту вайны і збудована на прынцыпі бяз анэксіі і кантрыбуцыі на грунці самаадзначэньня народаў. Тэрыторыяльныя пытання павінны развязвацца гэтак:

1) Абвязковаю умовай міру зьяўляецца вывод нямецкага войска с заходных краёў Расіі. Расія дае поўнае самаадзначэньне Польшчы і Літве.

2) Турэцкая Арменія адтрымовае поўную аўтаномію і права самаадзначэньне пасьля таго, як там будзе заведзена мейсцовая уласьць, што павінна мець міжнароднаэ забезпечэнне.

3) Эльзас-Лотарынгскае пытаньне павінна быць вырашана на аснові пажаданняў самой люднасьці гэтага краю, пры умові цалкам вольнаго галасаваньня якое павінно адбыцца праз мейсцовае самаўпраўленьне пасьля вываду адтуль войска абоіх ваюючых каоліцый.

4) Бэльгія павінна быць адноўлена у сваіх звычайных межах. Страты Бэльгіі павінны быць зьвернуты з коштаў міжнароднага фонду.

5) Сэрбія і Чорнагорыя павінны быць адноўлены ды дастаць дапамогу з міжнароднага фонду. Сэрбія мае адтрымаць доступ да Адрыатычнага мора, Боснія і Гэрцоговіна павінны быць абвешчаны аўтаномнымі.

6) Спорныя краі на Баўканах дастаюць часовую аўтаномію да выясьнення волі народу праз плебісцыт.

7) Румынія аднаўляецца у сваіх звычайных межах с тым, што яна дасьць цалкавітае самаадзначэньне Дабруджы, якая адтрымае поўную аўтаномію. Румыны нібаўна павінны выканаць пастановы бэрлінскага трактату пра жыдоў і прызнаць іх роўнапраўнымі румынскімі грамадзянамі.

8) У італійскіх краёх Аўстрыі заводзіцца аўтаномія, пасьля чаго мае быць зроблян плебісцыт пра тое, да якой дзяржавы гэтыя крае маюць прылучыцца.

9) Гэрманскія калёніі аддаюцца назад.

10) Грэцыя і Пэрсыя адноўляюцца.

Цікава у гэтых умовах тое, што тут пра самы малюсінькі народ ласкава закінута слово, але «рэвалюцыйная дэмакратыя» маўчыць пра народы Расіі. Для маскоўскай дэмакратыі Беларусь і Украіна ня істнуе. Яна разважае пра долю чужых маленькіх народаў, а пра сваіх маўчыць, спадзяючыся мабыць, што там, заграніцаю, і ня прыкмецяць іх ліцамерыя. Чаму гэта яны робяць? Не турбуй галавы, чытачу, а скажы так:робяць яны гэта затым, што ў нацыянальных пытаньнях трымаюцца думак Міколы Раманава. Тут яны паразумеліся. І хоць яны «расійская рэвалюцыйная Расія», але мы ведаем. што «ні кожны, хто прамаўляе: Госпадзі, Госпадзі, увойдзе у царства небеснае. І запэўняем іх, што Беларусь будзе аўтаномнаю і вавекі вякоў ня стане Маскоўшчынаю...

Прысяжныя судьдзі.

Часовы Урад зацьвярдзіў пастанову аб зьмені пунктаў судовых уставаў аб прысяжных судьзях.

Па новаму закону прысяжныя выбіраюцца з Расійскіх паддапых мужчын, якія ведаюць рускую мову, умеюць чытаць і пісаць па руску, маюць ні менш, як 25 гадоў, і жывуць у павеці ці горадзі, ў якім іх выбіраюць, ня меней 2 гадоў.

Добрыя пастыры.

У с. Берэстоўцы, Борозенскага павету на Чарнігаўшчыні, на службі Божай пачынаючы шчэ з днёў рэвалюцэі, прамоўляюцца сктэніі за родны украінскі народ, украінскі урад, гэнеральны сэкрэтаріат і украінскае войска. Пры пераносі св. дароў сьвяшчэннік а за ім і дыякан кожнага разу намінаюць Украінскую Цэнтральную Раду, вольны народ украінскі і яго слаўнае войска. Гэтае сама прамоўляецца і на молебнах. А на грамадзкіх панахідах і хаўтурах «вечную памяць» на самы перад праклікаюць слаўным борцам за волю Украінскага народу і рабу Божаму многапакутніку Тарасу (Шэўчэнку).

Зямельная рэформа.

Камісія па справі раздзяленьня зямельнага запасу [фонду] пры глаўным зямельным камітэці, скончыла апрацаваньне тых нормаў зямлі, якія маюць быць застаўлены у руках першых ўласьнікаў — вялікіх селянскіх гаспадарак, то яны маюць права толькі на тую яе частку, акая занята дваром і то ня перавышаючы палавіны працоўнай нормы.

Аўтаномія Сыбіру.

У гуртках блізкіх Ураду непакояцца тымі настановамі, якія робяць уселякімі грамадзянскія арганізацыі Сыбірскіх гарадох аб ніадкладным аб'яўленьні аўтаноміі Сыбіру.

Пытаньне аб аўтаноміі зрабілося вострым пасьля жніўнёвага краёвага з'езду у Томску, на якім былі прэдстаўнікі толькі соціалістычных арганізацыяў, пераважне с.-р. Выбух анархіі пасьля Карнілоўскіх дзён і цяперашняе аслабленьне цэнтральнай ўлады адгукнуліся у крайцовых палітычных гуртках, якія дамагаюцца склікаьня краёвага Устаноўчага Сойму, адстаўкі большасьці адміністрацыйных асоб, назначэнных Часовым Урадам і права дагляду за попоўненьнем арміі сыбіракамі.

Амэрыканцы і японцы на рускім фронці.

Гэнэрал Аляксеяў, будучы у Стаўцэ сказаў карэспандэнту С.-П.-А.:

«Я прыехаў адрымаць пэўнае і цьвёрдае абецаньне ураду—паклажу, якую маю навесьці у Парыж на нараду нашых хаўрусьнікаў.

На нарадзе мусіць зробяць праўдзівы рахунак моцы Расіі, ўзважаць яе ваенныя сілы і вывядуць з гэтага яе далейшы стан паміж дзержаваў згоды і далейшы ход вайны.

Я думаю, калі там выявіцца наша кволасьць, дык на пляц Эўропэйскай вайны на нашай тэрыторыі мусяць ўступіць Японія і Амэрыка, якія за гэта захочуць абдараваньня іх за рахунак слабейшага, т.-е. наш.

Японія у такім выпадку забажае узяць сабе наш багаты Уссурыйскі Край»

У канцы гэн. Аляксеяў сказаў: «далучэньне Амэрыкі да вайны цяпер ужо паказвае, як вайна скончыцца, ні ўважаючы на Расію, аслабленьне якой можа толькі адсунуць гэты канец. Калі Расія ні напружыць усе сваё сілы, калі мы, устанавіўшы лад у сярэдзіні, не паднімем здольнасьці армій да бою, то лёс Расіі, як слабейшага, будзя цяжкі.

Літоўская дзяржава.

Літоўскі сойм, які сабраўся 2 верасьня у Вільні, за згодай усіх дэпутатаў пастанавіў стварыць Літоўскую дзяржаву. Форма улады мае быць выпрацована Літоўскім Устаноўчым Соймам, склікапым у Вільні.

Склад рэгенцтва Каралеўства Польскага.

За згодай Більгэльма у імп. Карлам аўстрыяцка-вэнгерскім і членамі рады за рэгентаў Каралеўства Польскага прызначаны архібіскуп Макоўскі, князь Любамірскі і Астроўскі.

Пангэрманцы.

С Копэнгагену паведамляюць, што на агульным зьездзі пангэрманцаў віленскі губэрнатар, Мібэр, паміж іншым сказаў:

«Нашы ворагі вычэрпалі свае сілы, асабліва Расія, каторую можна узяць голымі рукамі. Сьвяшчэнная павіннасьць немцаў далажыць усіх заходаў, каб прывесьці Расію да распаду. Канечне патрэбна разарваць зьвязак паміж Маскоўшчынай, Беларусьсю і Украінай, вырваць палякоў і літоўцаў з рук Расіі і утварыць с Фінляндзіі новую заходнюю манархію, которая будзе у хаўрусі з Гэрманіяй і, наагул, трэба абступіць Расію такім залезным кругам, каб назаўсюды страціла сваю шкадлівасьць.» Зьезд урачыста вітаў гэтую прапанацыю і ухваліў шляхам агітацыі дабіцца ад Ураду абяцання зрабіць карыснае для Гэрманіі замірэнене.

Вайна.

На усіх фронтах стрэляніна і выведы.

Заўважваюцца спробы непрыяцеля да «братаньня» на поўночным фронці, каля Іллукста, у районі паўд. Паневежскай ж. д. каля в. Братанішкі, ў заходнім районі на поўнач. Паставаў, каля возера Вішнеўскага, на поўначна-захад. ад м. Крошына.

Спробы «братаньня» стрымоўваюцца агнём нашай артыллерыі.

Балтыйскае морэ без перамена.

Петраградзкае Тэлегр. Агенство паведамляе, што немцы с 29 верэсьня па 4-е кастрычніка страцілі 9 караблёў, з ніх дрэдноут і крэсер утапіліся. Адзін крэйсер наскочыў на скелю, 4 міноносцы утоплены і 2 выведзены с строю. Нашы страты—«Гром» і «Слава». Школа у «Гражданіна» і «Баяна» нівялікая. Абудва караблі засталіся у строю на першай лініі. Настрой у матросаў—вышэй пахвалы. «Гром» меў 20 пробоін, загарэўся і страляў да астатняга часу. Калі яго пакінула ужо каманда, да яго падышоў нямецкі міноносец, каб узяць яго на буксір, але мінны машыніст, што быў на караблі, пусьціў у яго міноносца міну і ён утапіўся разам з «Громам». Ніхто с каманды гэтага карабля ня выратаваўся. Аднаго ахвіцэра з «Грому» матросы сіламоц зьнялі з карабля. «Гром» з іншымі трымя міноносцамі і канонеркаю біўся $3^1/_2$ гадзіны з дзісяцара дужэйшым супраціўнікам. Так сама геройскі біўся і згінуў лінейн. карабель «Слава».

Ліст у Рэдакцыю.

Грамадзянін Рэдактар!

Проша апублікаваць у газэці «Вольная Беларусь» вось гэтакія ніжэй памянёные факты, датычныя выступленняў беларускіх прэдстаўнікоў на Усерасійскай Дэмакратычнай Парадзі і а бліжэйшых перспэктывах нашага беларускага руху.

Заявы і дэкларацыі беларускіх прэдстаўнікоў, як Цэнтр. Рады Беларуск. арганізацый, так Сацыаліст. Грамады і Беларускай ваеннай арганізацыі, абвешчаныя на Парадзі (і наагул усе выступленьня на Парадзі прэдстаўнікоў іншых нацыянальнасьцяў—украінцаў, літоўцаў, латышоў, эстаў, армян, грузін і др.)прыпаліся пэўнаю часткай Парады непрыхільна, але, ня гледзючы на гэта, зрабілі на агульны склад дэмакратычнай Парады зусім сталое уражэньне і цяпер можна з пэўнасьцю сказаць, што нацыянальнае пытаньне з сфэры яго тэорытычнай развагі пераходзіць у сфэру практычнага выкананьня. Гэта самае можна падкрэсьліць і ў расійскай прэсі і у самым палітычным жыцьцю Расійскай рэспублікі, а іменно: выкананьне часткаю аўтаноміі Украіны, Вольнага Дону, Каўказу, Сібіры, Літвы і інш. (Дон аб'еднае Кубань, Цэрэк, і каўказкіх горцаў, а Каўказ—грузін, армян і татар, каторыя будуць абставаць пачаткі аўтаномнага будаўніцтва. бо яны ужо зусім стала зарганізованы). У зьвязку з набліжэньнем склікаьня Устаноўчага Сойму (маючы па увазі урадовую дэкляраціцыю аб самаадзначэньні народаў Расіі) пытаньня аўтаномнага і фэдэрацыйнага будаўніцтва павінны адтрымаць сваю канечную санкцыю, калі ня цяпер, дык у часе адчыненьня Устаноўчага Сойму, а затым і нам, беларусам, трэба мабілізаваць усе свае сілы дзеля пляназдольнага і арганізованага дасягненьня пастаўляных нашым нацыянальным беларускім рухам заданьняў. С пэўнасьцю можна сказаць, што настаў ужо момэнт, калі нашы пажаданьня павінны збыцца і ў першую чаргу нам, беларусам, трэба парупіцца аб тым, каб увесьці у жыцьцё свае дамаганьня аўтаномнага ладу на Беларусі.

Член прэзыдзіума дэмакратычнае Парады Д. М. Собалеўскі.

Рэдактар Я. Лёсік.

Выдавец: «Т-ва Беларускай Культуры.» Друкарня Н. М. Нахумова. [старшага].